

OMMAVIY MADANIYATNING IJOBIY VA SALBIY JIHLARI: YANGI O‘ZBEKISTON TAJRIBASI

Odilov Komiljon Furqatjon o‘g‘li

Andijon davlat pedagogika instituti

3-bosqich talabasi

Annotatsiya: *Mazkur maqolada ommaviy madaniyatning globallashuv jarayonidagi o‘rni, uning jamiyat rivojiga ijobiy va salbiy ta‘sirleri hamda Yangi O‘zbekiston sharoitida ushbu hodisaga munosabat ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Ommaviy madaniyatning yoshlar dunyoqarashi, axborot iste‘moli madaniyati va qadriyatlar tizimiga ta‘siri yoritiladi. Shuningdek, milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg‘unligini ta‘minlashda davlat siyosati va ta‘lim tizimining o‘rni ko‘rib chiqiladi.*

Kalit so‘zlar: *ommaviy madaniyat, globallashuv, Yangi O‘zbekiston, milliy qadriyatlar, yoshlar siyosati, media savodxonlik, madaniy integratsiya, ma‘naviy immunitet.*

Аннотация: *В данной статье научно анализируется роль массовой культуры в процессе глобализации, ее положительное и отрицательное влияние на развитие общества, а также отношение к данному явлению в условиях Нового Узбекистана. Рассматривается влияние массовой культуры на мировоззрение молодежи, культуру потребления информации и систему ценностей. Также изучается роль государственной политики и системы образования в обеспечении гармонии национальных и общечеловеческих ценностей.*

Ключевые слова: *массовая культура, глобализация, Новый Узбекистан, национальные ценности, молодежная политика, медиаграмотность, культурная интеграция, духовный иммунитет.*

Abstract: *This article provides a scientific analysis of the role of mass culture in the process of globalization, its positive and negative impacts on societal development, and the approach to this phenomenon in the context of New Uzbekistan. It examines the influence of mass culture on youth worldview, information consumption culture, and value systems. The study also considers the role of state policy and the education system in ensuring harmony between national and universal human values.*

Keywords: *mass culture, globalization, New Uzbekistan, national values, youth policy, media literacy, cultural integration, spiritual immunity.*

Globallashuv jarayonining tobora chuqurlashib borishi natijasida ommaviy madaniyat zamonaviy jamiyat hayotining barcha sohalariga kirib borayotgan murakkab va ko‘p qirrali ijtimoiy-madaniy hodisa sifatida shakllanmoqda. Bugungi kunda raqamli texnologiyalar, internet tarmoqlari, ijtimoiy media platformalari, mobil ilovalar hamda sun‘iy intellektga

asoslangan tavsiya tizimlari orqali madaniy mahsulotlarning yaratilishi, tarqatilishi va iste'mol qilinishi misli ko'rilmagan darajada tezlashdi. Bu esa axborot va madaniy oqimlarning global miqyosda bir lahzada tarqalishiga, chegaralardan xoli virtual madaniy makonning shakllanishiga olib kelmoqda. Mazkur jarayonning ijobiy jihatlari sifatida turli xalqlar va madaniyatlar o'rtasida o'zaro almashinuvning kengayishi, global tajriba va innovatsion g'oyalarning tezkor tarqalishi, shuningdek, insoniyatning madaniy integratsiyasi va o'zaro tushunish darajasining oshishini qayd etish mumkin. Raqamli muhit orqali turli millatlarning san'ati, adabiyoti, musiqasi va an'analari bilan tanishish imkoniyati kengayib, bu jarayon global madaniy muloqotni kuchaytirishga xizmat qilmoqda. Biroq shu bilan birga, ommaviy madaniyatning globallasuvi milliy madaniyatga nisbatan turli mafkuraviy, axloqiy va ma'naviy ta'sirlarni ham yuzaga keltirayotgan murakkab jarayon sifatida namoyon bo'lmoqda. Xususan, global media maydonida ustunlik qiluvchi ayrim qadriyatlar va stereotiplar mahalliy madaniy muhitga kirib kelishi natijasida milliy madaniy o'ziga xoslikning zaiflashuvi, qadriyatlar tizimida transformatsiya jarayonlarining kuchayishi hamda ma'naviy bir xillashuv (global uniformizatsiya) tendensiyasining ortishi kuzatilmoqda. Bu holat, ayniqsa, yoshlar ongiga kuchli ta'sir ko'rsatib, ularning dunyoqarashi va qadriyatlar tizimida sezilarli o'zgarishlarni yuzaga keltirishi mumkin. Shuningdek, ommaviy madaniyatning ayrim yo'nalishlarida iste'molchilik ruhining kuchayishi, tezkor va yuzaki qadriyatlarni targ'ib qilish, individualizmni mutlaqlashtirish hamda milliy an'ana va urf-odatlariga nisbatan befarqlikni kuchaytiruvchi kontentlarning keng tarqalishi kuzatilmoqda. Bunday holatlar yoshlar ongida ma'naviy qadriyatlar tizimining zaiflashishiga, ularning axborot oqimlariga tanqidiy yondashuvining susayishiga hamda global madaniy stereotiplarga moyillikning ortishiga olib kelishi mumkin. Shu nuqtayi nazardan, Yangi O'zbekiston sharoitida milliy qadriyatlarni asrash, ularni zamonaviy rivojlanish tendensiyalari bilan uyg'unlashtirish hamda yosh avlodni milliy va umuminsoniy qadriyatlar ruhida tarbiyalash davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilanmoqda. Bu jarayonda milliy identitetni mustahkamlash, tarixiy-madaniy merosni chuqur o'rganish, uni zamonaviy axborot texnologiyalari orqali targ'ib etish hamda yoshlar ongida sog'lom ma'naviy immunitetni shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Bundan tashqari, globallasuv sharoitida ommaviy madaniyatning ijobiy va salbiy jihatlari ilmiy asosda chuqur tahlil qilish, uning jamiyat taraqqiyotiga ta'sirini kompleks o'rganish bugungi ijtimoiy-gumanitar fanlar oldida turgan dolzarb vazifalardan biridir. Ushbu jarayon nafaqat nazariy tadqiqotlarni, balki amaliy pedagogik yondashuvlarni ham talab etadi, chunki yoshlarning ma'naviy rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillarni to'g'ri baholash va boshqarish milliy ma'naviy xavfsizlikni ta'minlashning muhim shartlaridan biri hisoblanadi. Ommaviy madaniyat zamonaviy ijtimoiy-gumanitar fanlarda keng o'rganilayotgan murakkab va ko'p qirrali tushunchalardan biri bo'lib, u asosan keng auditoriyaga mo'ljallangan, ommaviy

iste'mol uchun ishlab chiqariladigan hamda ommaviy axborot vositalari va raqamli platformalar orqali tezkor tarqatiladigan madaniy mahsulotlar tizimini ifodalaydi. U jamiyatning madaniy ehtiyojlarini qondirish bilan birga, global axborot makonida yagona madaniy tendensiyalarni shakllantirishga ham sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Ommaviy madaniyatning zamonaviy ko'rinishlari juda keng va xilma-xil bo'lib, u kino industriyasi, musiqa sanoati, reklama va marketing mahsulotlari, blogerlik faoliyati, ijtimoiy tarmoqlardagi kontentlar, internet platformalari, onlayn o'yinlar hamda raqamli media mahsulotlar orqali namoyon bo'ladi. Ayniqsa, YouTube, Instagram, TikTok, Telegram va boshqa global platformalar ommaviy madaniyatning eng faol tarqalish vositalariga aylangan bo'lib, ular orqali yaratilayotgan kontent tezkor, vizual va emotsional ta'sir kuchiga ega ekani bilan ajralib turadi. Shu bilan birga, ommaviy madaniyatning rivojlanishi raqamli texnologiyalar, algoritmik tavsiya tizimlari va sun'iy intellektga asoslangan platformalar bilan bevosita bog'liq holda kechmoqda. Bu esa madaniy mahsulotlarning iste'molchilarga individual tarzda yetkazilishini ta'minlab, ularning qiziqishlari asosida shakllantiriladigan axborot oqimlarini yuzaga keltirmoqda. Natijada ommaviy madaniyat nafaqat global, balki shaxsiylashtirilgan (personalized) xarakterga ham ega bo'lib bormoqda.

Bugungi kunda ommaviy madaniyat global madaniy jarayonlarning ajralmas tarkibiy qismiga aylanib, turli xalqlar va madaniyatlar o'rtasida o'zaro integratsiya jarayonini kuchaytirishda muhim rol o'ynamoqda. U orqali turli millatlarning san'ati, musiqasi, kinosi va turmush tarzi keng ommaga tezkor yetib boradi hamda madaniy almashinuv jarayonlari jadallashadi. Shu jihatdan ommaviy madaniyat global madaniy kommunikatsiyaning asosiy vositalaridan biri sifatida ham e'tirof etiladi. Biroq, uning globallashuvi jarayonida bir xillashuv tendensiyalari, milliy madaniy o'ziga xosliklarning zaiflashuvi va iste'molchilik madaniyatining kuchayishi kabi holatlar ham kuzatilmoqda. Shu sababli ommaviy madaniyatni faqat ijobiy yoki salbiy hodisa sifatida emas, balki murakkab ijtimoiy-madaniy tizim sifatida kompleks tahlil qilish dolzarb ilmiy ahamiyat kasb etadi. Ommaviy madaniyat zamonaviy globallashuv sharoitida faqatgina madaniy-ma'rifiy hodisa sifatida emas, balki ijtimoiy-iqtisodiy va texnologik rivojlanishning muhim omillaridan biri sifatida ham namoyon bo'lmoqda. Uning ijobiy jihatlari jamiyatning turli sohalarida sezilarli o'zgarishlarni yuzaga keltirib, axborotlashgan jamiyat shakllanishiga xizmat qilmoqda. Avvalo, ommaviy madaniyat axborot almashinuvi va bilimlarning tez tarqalishiga keng imkoniyat yaratadi. Raqamli platformalar, ijtimoiy tarmoqlar va global media vositalari orqali ilmiy, madaniy va ijtimoiy mazmundagi ma'lumotlar qisqa vaqt ichida keng auditoriyaga yetib boradi. Bu esa jamiyat a'zolarining axborotga bo'lgan kirish imkoniyatlarini kengaytirib, bilimlarning demokratlashuviga olib keladi. Shuningdek, ommaviy madaniyat madaniyatlararo muloqotning kengayishida ham muhim rol o'ynaydi. Turli millat va elat vakillari o'z madaniyati, urf-odati, san'ati va an'analari bilan global

platformalar orqali tanishish imkoniyatiga ega bo'lmoqda. Bu jarayon o'zaro tushunish, bag'rikenglik va madaniy integratsiyani kuchaytirib, global hamkorlikning mustahkamlanishiga xizmat qiladi. Ommaviy madaniyatning yana bir muhim ijobiy jihati ijodiy industriya va raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi bilan bevosita bog'liqdir. Kino, musiqa, dizayn, reklama, kontent yaratish, blogerlik va raqamli media sohalarining kengayishi yangi ish o'rinlarining paydo bo'lishiga, yoshlar uchun tadbirkorlik va ijodiy faoliyat imkoniyatlarining oshishiga olib kelmoqda. Bu esa iqtisodiyotda kreativ sektorning ulushini sezilarli darajada kengaytirmoqda. Bundan tashqari, ommaviy madaniyat yoshlarning texnologik savodxonligini oshirishga ham xizmat qiladi. Raqamli platformalar bilan ishlash, kontent yaratish, media vositalardan samarali foydalanish hamda axborot texnologiyalarini o'zlashtirish jarayonida yoshlarning raqamli ko'nikmalari rivojlanadi. Bu esa ularning zamonaviy mehnat bozorida raqobatbardoshligini oshiradi. Yana bir muhim jihat sifatida global tajribalarni o'zlashtirish imkoniyatini ko'rsatish mumkin. Ommaviy madaniyat orqali yoshlar dunyo miqyosidagi ilmiy, texnik, madaniy va ijtimoiy yangiliklar bilan tanishib boradi, bu esa ularning dunyoqarashini kengaytiradi hamda innovatsion fikrlashni rivojlantiradi.

Yangi O'zbekiston sharoitida ushbu jarayonlar davlatning raqamli transformatsiya siyosati bilan uyg'un holda rivojlanib, axborot texnologiyalari (IT) sohasi, media industriyasi hamda kreativ iqtisodiyotning jadal taraqqiyotiga xizmat qilmoqda. Natijada yoshlar uchun yangi kasbiy yo'nalishlar, startaplar, raqamli platformalar va ijodiy loyihalarni amalga oshirish imkoniyatlari kengayib bormoqda. Bu esa mamlakatning iqtisodiy va madaniy rivojlanishida ommaviy madaniyatning ijobiy salohiyatini yanada kuchaytiradi. Shu bilan birga, ommaviy madaniyat zamonaviy globallashtirish sharoitida bir qator salbiy ijtimoiy-madaniy oqibatlarni ham yuzaga keltirishi bilan ajralib turadi. Uning ta'siri, ayniqsa, yoshlar ongida qadriyatlar tizimining shakllanishi jarayoniga sezilarli darajada ta'sir ko'rsatib, ba'zi hollarda milliy-ma'naviy barqarorlikka nisbatan muayyan xavf omillarini keltirib chiqaradi. Avvalo, ommaviy madaniyatning keng tarqalishi natijasida **milliy qadriyatlarga befarqlikning kuchayishi** kuzatilishi mumkin. Global media oqimlarida ustunlik qiluvchi ayrim stereotiplar va madaniy namunalar yoshlar ongida mahalliy urf-odat va an'analarga nisbatan qiziqishning pasayishiga, milliy o'zlikni anglash jarayonining sustlashishiga olib kelishi ehtimoldan xoli emas. Bu esa uzoq muddatda madaniy o'ziga xoslikning zaiflashuvi xavfini kuchaytiradi. Shuningdek, ommaviy madaniyat ta'sirida **iste'molchilik psixologiyasining shakllanishi** ham muhim salbiy tendensiyalardan biri hisoblanadi. Reklama, marketing va ko'ngilochar industriyaning kuchli ta'siri natijasida yoshlar ongida moddiy boylik va tezkor iste'molga asoslangan hayot tarziga moyillik ortib boradi. Bu esa shaxsning ma'naviy qadriyatlar o'rniga moddiy manfaatlarni ustuvor qo'yishiga olib kelishi mumkin. Yana bir salbiy jihat sifatida **ma'naviy qadriyatlarning susayishi** jarayonini qayd etish mumkin. Ommaviy

madaniyatning ayrim ko‘rinishlarida chuqur mazmun va tarbiyaviy mohiyat o‘rniga yuzaki, tez iste‘mol qilinadigan kontentlarning ustuvorligi kuchayib bormoqda. Natijada yoshlar ongida ma‘naviy-axloqiy mezonlarning ahamiyati pasayishi, estetik va axloqiy didning o‘zgarishi kuzatilishi mumkin. Bundan tashqari, ommaviy madaniyat global axborot makonida turli g‘oyaviy oqimlarning tez tarqalishiga sharoit yaratib, **yoshlar ongiga yot g‘oyalarning kirib kelishi** xavfini ham kuchaytiradi. Bu jarayon ayrim hollarda madaniy qadriyatlar o‘rtasida nomutanosiblikni yuzaga keltirib, yoshlarning dunyoqarashida chalkashlik va identifikatsiya muammolarini keltirib chiqarishi mumkin. Shu bilan birga, zamonaviy raqamli muhitda **internetga qaramlik va axborotning nazoratsiz iste‘moli** ham dolzarb muammolardan biri sifatida namoyon bo‘lmoqda. Ijtimoiy tarmoqlar va ko‘ngilochar platformalarning doimiy foydalanilishi yoshlarning vaqtini samarali taqsimlashiga salbiy ta‘sir ko‘rsatib, ularning o‘qish, ijodiy faoliyat va real ijtimoiy muloqotga bo‘lgan e‘tiborini kamaytirishi mumkin. Ayniqsa, filtrlanmagan global kontentning keng tarqalishi yoshlar ongiga bevosita va kuchli ta‘sir ko‘rsatib, ularning milliy identifikatsiya jarayonini murakkablashtiradi. Bunday sharoitda yoshlar turli madaniy modellar va qadriyatlar tizimi o‘rtasida tanlov qilishda qiyinchilikka duch kelishi, natijada esa o‘z milliy-madaniy ildizlariga nisbatan beqaror munosabat shakllanishi ehtimoli ortadi. Umuman olganda, ommaviy madaniyatning salbiy jihatlari uni faqat ijobiy hodisa sifatida emas, balki kompleks tahlil talab qiladigan murakkab ijtimoiy-madaniy jarayon sifatida o‘rganish zarurligini ko‘rsatadi.

Yangi O‘zbekiston sharoitida ommaviy madaniyat va global axborot oqimlariga nisbatan muvozanatli, kompleks va strategik yondashuv shakllanib bormoqda. Ushbu yondashuvning asosiy mazmuni bir tomondan raqamli texnologiyalarni rivojlantirish, axborotlashgan jamiyatni barpo etish hamda global madaniy integratsiya jarayonlarida faol ishtirok etishni qo‘llab-quvvatlashdan iborat bo‘lsa, ikkinchi tomondan milliy ma‘naviyat, tarixiy xotira va madaniy identitetni saqlash hamda mustahkamlashga qaratilgan chora-tadbirlarni kuchaytirish bilan belgilanadi. Bugungi kunda Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi doirasida yoshlar bilan ishlash davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida alohida ahamiyat kasb etmoqda. Yoshlar siyosati tizimli ravishda rivojlantirilib, ularning ta‘lim olish, kasb-hunar egallash, innovatsion g‘oyalarni amalga oshirish va jamiyat hayotida faol ishtirok etishlari uchun keng imkoniyatlar yaratilmoqda. Shu bilan birga, yoshlarning ma‘naviy-axloqiy tarbiyasi va ularning milliy qadriyatlarga sodiqligini mustahkamlashga qaratilgan davlat dasturlari izchil amalga oshirilmoqda. Shuningdek, raqamli muhitda milliy identitetni mustahkamlash maqsadida **milliy kontent yaratishni rag‘batlantirish** muhim yo‘nalish sifatida rivojlanmoqda. Turli media platformalarda milliy tarix, madaniyat, adabiyot, san‘at va zamonaviy yutuqlarni targ‘ib qiluvchi kontentlar ishlab chiqilishi qo‘llab-quvvatlanib, bu jarayon yoshlar orasida milliy g‘urur va iftixor tuyg‘usini kuchaytirishga xizmat qilmoqda. Ta‘lim tizimida esa **media**

savodxonlikni joriy etish va rivojlantirish masalasi alohida e'tibor markazida turibdi. O'quvchi va talabalar uchun axborot oqimini tahlil qilish, ishonchli manbalarni ajratish, raqamli kontentga tanqidiy yondashish hamda ommaviy madaniyatning turli ta'sirlarini anglab yetish ko'nikmalarini shakllantirish orqali ularning ma'naviy va intellektual immuniteti mustahkamlanmoqda. Bundan tashqari, madaniyat va san'at sohasida **milliy brendlarni shakllantirish** ham davlat siyosatining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Kino, musiqa, dizayn, teatr va zamonaviy san'at yo'nalishlarida milliy ruhni aks ettiruvchi mahsulotlar yaratish orqali O'zbekistonning madaniy imiji xalqaro miqyosda mustahkamlanmoqda. Bu esa nafaqat ichki madaniy muhitni boyitadi, balki mamlakatning global madaniy makondagi o'rnini ham kuchaytiradi. Umuman olganda, Yangi O'zbekistonda ommaviy madaniyatga nisbatan olib borilayotgan davlat siyosati muvozanatli rivojlanishga asoslanib, global ochiqlik va milliy o'zlikni saqlash o'rtasidagi uyg'unlikni ta'minlashga qaratilgani bilan ajralib turadi.

Xulosa qilib aytganda, ommaviy madaniyat globallashuv sharoitida jamiyat rivojiga ham ijobiy, ham salbiy ta'sir ko'rsatadigan murakkab ijtimoiy hodisadir. Uning ijobiy jihatlari axborot almashinuvi, texnologik rivojlanish va madaniy integratsiyani kuchaytirsa, salbiy jihatlari milliy qadriyatlar, ma'naviy barqarorlik va yoshlar tarbiyasiga xavf tug'dirishi mumkin. Yangi O'zbekiston tajribasi shuni ko'rsatadiki, muvozanatli yondashuv – ya'ni global madaniyat yutuqlarini qabul qilish bilan birga milliy qadriyatlarni asrash – eng to'g'ri yo'ldir. Shu sababli ta'lim tizimi, davlat siyosati va jamiyat institutlari hamkorligida yoshlarni ma'naviy immunitetga ega etib tarbiyalash muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, Yangi O'zbekistonda ommaviy madaniyat va global axborot oqimlari sharoitida yoshlar tafakkurini shakllantirishda uzluksiz ta'lim tizimining roli yanada kuchayib bormoqda. Chunki aynan ta'lim jarayoni orqali shaxsning dunyoqarashi, axborotni qabul qilish madaniyati hamda ijtimoiy qadriyatlarga munosabati shakllanadi. Shu bois ta'lim mazmunini modernizatsiya qilish, unda milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg'unligini ta'minlash dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Bundan tashqari, raqamli transformatsiya jarayonlari sharoitida yoshlarning internet muhitidagi faolligi ortib borishi ularning axborot bilan ishlash ko'nikmalarini yanada takomillashtirish zaruratini yuzaga keltirmoqda. Bu esa faqat texnik savodxonlikni emas, balki axborotni tahlil qilish, tanqidiy fikrlash va g'oyaviy ta'sirlarga nisbatan ongli munosabat bildirish qobiliyatlarini ham rivojlantirishni talab etadi. Shu nuqtayi nazardan, media madaniyat va axborot xavfsizligi masalalari ta'lim tizimining muhim tarkibiy qismiga aylanmoqda. Shu bilan birga, yoshlar orasida ijodiy faollikni rag'batlantirish, ularning raqamli kontent yaratish jarayonlarida ishtirokini kengaytirish ham muhim ahamiyat kasb etadi. Bu orqali nafaqat milliy madaniyatni zamonaviy shakllarda targ'ib qilish, balki yoshlarning innovatsion fikrlashini rivojlantirish, ularni kreativ iqtisodiyot subyektlariga aylantirish imkoniyati ham yuzaga keladi. Natijada ommaviy madaniyat

jarayonlari faqat iste'mol qilish emas, balki ishlab chiqarish va yaratish faoliyati bilan ham boyib boradi. Shu jihatdan qaraganda, ommaviy madaniyatni to'g'ri yo'naltirish va uning ijobiy salohiyatidan samarali foydalanish milliy taraqqiyot strategiyasining muhim tarkibiy qismi sifatida qaralishi lozim. Chunki global madaniy makonda faol ishtirok etish bilan birga, milliy qadriyatlarni saqlash va rivojlantirish o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash jamiyatning barqaror ma'naviy rivojlanishida hal qiluvchi rol o'ynaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Mirziyoyev Sh.M. *Yangi O'zbekiston strategiyasi*. – Toshkent: O'zbekiston, 2021.
2. Mirziyoyev Sh.M. *Ma'naviy-ma'rifiy ishlar tizimini takomillashtirish bo'yicha chiqishlari*. – Toshkent, 2020–2024.
3. Karimov I.A. *Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch*. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
4. Musurmonova O. *Ma'naviyat va yoshlar tarbiyasi*. – Toshkent, 2019.
5. Jo'rayev R., Tolipov O. *Pedagogika nazariyasi*. – Toshkent, 2018.
6. UNESCO. *Cultural diversity and globalization reports*. – Paris, 2022.